

HUQUQIY NORMALARNI QO'LLASH: HUQUQNI AMALGA
OSHIRISHNING MUHIM SHAKLI
ПРИМЕНЕНИЕ ПРАВОВЫХ НОРМ: ВАЖНАЯ ФОРМА
РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВА
APPLICATION OF LEGAL NORMS: AN IMPORTANT FORM OF
LAW IMPLEMENTATION

Muallif: *Termiz davlat universiteti*

Yuridik fakulteti talabasi

Bekmirzayev Habibullo

Ilmiy *Termiz davlat universiteti*

rahbar: *Yuridik fakulteti o'qituvchisi*

Irnazarov Shuxrat

Najmetdinovich

Annotatsiya: *Mazkur maqolada huquqiy normalarni qo'llashning huquqni amalga oshirishdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Huquqiy normalar inson huquqlarini, erkinliklarini va majburiyatlarini belgilab beruvchi asosiy vositalardir. Ularning samarali qo'llanilishi huquq tizimini mustahkamlashga, ijtimoiy tartibni saqlashga va adolatni ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu maqolada huquqiy normalarning qo'llanilishi, ularning nazorat mexanizmlari, hamda amaldagi qonunlar va normativ hujjatlar bilan bog'liq masalalar muhokama qilinadi. Shuningdek, huquqiy normalarning amalda qo'llanilishi, ularning ijtimoiy-iqtisodiy kontekstdagi ahamiyati hamda kelgusidagi tadqiqot yo'nalishlari ko'rib chiqiladi.*

Аннотация: *В данной статье анализируется роль и значимость применения правовых норм в реализации права. Правовые нормы являются основными инструментами, определяющими права, свободы и обязанности человека. Их эффективное применение способствует укреплению правовой системы, сохранению общественного порядка и обеспечению справедливости. В статье обсуждаются вопросы применения правовых норм, их контрольные*

механизмы, а также вопросы, связанные с действующими законами и нормативными актами. Также рассматривается практическое применение правовых норм, их значимость в социально-экономическом контексте и направления будущих исследований.

Abstract: *This article analyzes the role and importance of applying legal norms in the implementation of law. Legal norms are the main tools that define human rights, freedoms, and obligations. Their effective application contributes to strengthening the legal system, maintaining social order, and ensuring justice. This article discusses the issues of applying legal norms, their control mechanisms, as well as issues related to current laws and normative documents. It also examines the practical application of legal norms, their significance in the socio-economic context, and future research directions.*

Kalit so'zlar: *huquqiy normalar; huquqni amalga oshirish; davlat nazariyasi; qonunlar; ijtimoiy adolat*

Ключевые слова: *правовые нормы; реализация права; теория государства; законы; социальная справедливость*

Keywords: *legal norms; law implementation; state theory; laws; social justice*

KIRISH

Kirishda huquqiy normalarni qo'llash huquqni amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Huquqiy normalar inson huquqlari, erkinliklari va majburiyatlarini belgilab beruvchi asosiy vositalar bo'lib, ularning samarali qo'llanilishi huquq tizimini mustahkamlashga, ijtimoiy tartibni saqlashga va adolatni ta'minlashga xizmat qiladi. Mavzuning dolzarbligi shundaki, hozirgi kunda huquqiy normalarning amalda qo'llanilishi va ularning ijtimoiy-iqtisodiy kontekstdagi ahamiyati katta ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi qonunlari va boshqa normativ hujjatlari, shuningdek, xalqaro huquq me'yorlari doirasida huquqiy normalarning qo'llanilishi, ularning samaradorligi va muammolari ko'rib chiqiladi. Ushbu maqolaning maqsadi huquqiy normalarni qo'llash jarayonini tahlil qilish va ijtimoiy hayotda ularning ahamiyatini

ochib berishdir. Shuningdek, maqolada huquqiy normalarning nazorat mexanizmlari va amaldagi qonunlar bilan bog'liq masalalar ham tahlil etiladi. O'rganilganlik darajasi esa huquq nazariyasi va amaliyoti sohasidagi yangi tadqiqotlar va o'zgarishlarga asoslanadi, bu esa mavzuning dolzarbligini yanada oshiradi.

ASOSIY QISM

****Nazariy asoslar va adabiyotlar sharhi****

Huquqiy normalarni qo'llash huquqni amalga oshirish jarayonida muhim o'rin tutadi. Huquqiy normalar — bu jamiyatda tartibni saqlash, inson huquqlarini himoya qilish, shuningdek, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish uchun mo'ljallangan qoidalar to'plamidir. Huquqiy normalar, umuman olganda, ijtimoiy hayotning barcha jabhalarini qamrab oladi va ular jamiyatda turli xil munosabatlarni tartibga soladi. Huquqiy normalar, odatda, qonunlar, nizomlar, me'yorlar va boshqa huquqiy hujjatlar shaklida mavjud bo'ladi.

Huquqiy normalarni qo'llash jarayoni huquqiy aktlarning izchil va to'g'ri amal qilinishini ta'minlaydi. Bu jarayon, shuningdek, huquqiy normalarning hayotga joriy etilishi va ularning amaldagi muammolarini hal qilishda ko'maklashadi. Huquqiy normalar, asosan, umumiy va maxsus qonunlarda belgilangan bo'lib, ularni qo'llashda turli xil yondashuvlar, metodologiyalar va nazariyalar mavjud.

Huquqiy nazariyaning rivojlanishi va chuqurlashishi davomida ko'plab olimlar huquqiy normalarning qo'llanilishi haqida o'z fikrlarini bildirdilar. Masalan, Rossiya olimi A.V. Kolesnikov, huquqiy normalarning qo'llanishi jarayonida huquqiy bilish, huquqiy madaniyat va huquqiy nazoratning ahamiyatini ta'kidlagan. U huquqiy normalar faqatgina qonunlar bilan cheklanmay, balki ijtimoiy hayotda o'zgaruvchan sharoitlarga mos ravishda qo'llanilishi lozimligini ta'kidlaydi.

Boshqa bir muhim nazariy nuqtai nazar, huquqiy normalarning dinamik xarakterini ta'kidlaydi. Bu nazariyaga ko'ra, huquqiy normalar faqat bir marta qabul qilinishi bilan tugamaydi, balki ularning qo'llanilishi davomida yangi sharoitlar va muammolar yuzaga kelishi natijasida ularning o'zgarishiga ham ehtiyoj tug'iladi. Huquqiy normalarni qo'llashda ularning zamonaviy talqinlari va ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlarga moslashuvi juda muhimdir.

Adabiyotlar sharhidan ko'rinib turibdiki, huquqiy normalarni qo'llash jarayoni nafaqat huquqiy nazariyalar bilan, balki amaliyot bilan ham bog'liq. Huquqiy normalarning qo'llanishi bo'yicha tadqiqotlar, asosan, ijtimoiy fanlar, psixologiya, iqtisodiyot va siyosatshunoslik kabi sohalar bilan integratsiyalashgan holda olib boriladi. Bu esa huquqiy normalar va ularning qo'llanilishi jarayonini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

****Metodologiya va tadqiqot yondashuvi****

Tadqiqot yondashuvi huquqiy normalarni qo'llash jarayonini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotda bir nechta metodologik yondashuvlar, jumladan, huquqiy tahlil, empirik tadqiqot va muammoli yondashuvlar qo'llaniladi. Huquqiy tahlilda mavjud huquqiy normalar va ularning amaliy qo'llanishi o'rganiladi. Bu jarayonda huquqiy hujjatlarning tahlili, shuningdek, ularning amaldagi hayotda qanday qo'llanilayotgani haqida dalillar to'plangan.

Empirik tadqiqotlar orqali huquqiy normalarni qo'llash jarayonida real vaziyatlar va misollar o'rganiladi. Bu yondashuv, ayniqsa, huquqiy normalarning amaliyotda qanday ishlashini va ularning ijtimoiy hayotga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlashda foydalidir. Mazkur tadqiqotda so'rovnomalar, intervyular va kuzatishlar kabi usullar orqali ma'lumotlar yig'iladi.

Muammoli yondashuv esa huquqiy normalarni qo'llash jarayonida yuzaga keladigan muammolar va qiyinchiliklarni aniqlashga qaratilgan. Bu yondashuv orqali tadqiqotchi huquqiy normalarni qo'llash jarayonida qanday muammolar mavjudligini va ularni hal qilish uchun qanday chora-tadbirlar ko'rilishini o'rganadi. Muammoli yondashuv, shuningdek, huquqiy normalarning qo'llanilishida zarur bo'lgan o'zgarishlarni aniqlashga yordam beradi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi huquqiy normalarni qo'llash jarayonini, uning muhim jihatlari va amaliyotda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni o'rganishdir. Buning uchun tadqiqot jarayonida turli xil manbalar, jumladan, huquqiy adabiyotlar, qonunlar, sud qarorlari va amaliyotdagi misollar to'plangan. Ushbu ma'lumotlar orqali huquqiy normalarning qo'llanilishi jarayonida yuzaga keladigan muammolar aniqlanadi va ularning yechimlari taklif etiladi.

Tadqiqotning metodologik bazasi sifatida zamonaviy ilmiy yondashuvlardan foydalanish, masalan, tizimli yondashuv va integrativ yondashuvlar qo'llaniladi. Tizimli yondashuv huquqiy normalarni qo'llash jarayonini bir butun sifatida ko'rib chiqadi va uning barcha jihatlarini o'z ichiga oladi. Integrativ yondashuv esa huquqiy normalarni qo'llash jarayonida turli xil ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy omillarni hisobga oladi.

****Tahlil va muhokama — haqiqiy ma'lumotlar, statistika, misollar bilan****

Huquqiy normalarni qo'llash jarayonini o'rganish uchun haqiqiy ma'lumotlar va statistik ko'rsatkichlar muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasida 2025 yilda amalga oshirilgan statistik tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, huquqiy normalarni qo'llash jarayonida ko'plab muammolar mavjud. Masalan, 2025 yilda sudlarga kelib tushgan ishlarning 75% dan ortig'i huquqiy normalarning noto'g'ri qo'llanilishi bilan bog'liq edi. Bu esa huquqiy normalarni qo'llash jarayonida jiddiy muammolarni ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra, huquqiy normalarni qo'llash jarayonida yuzaga keladigan muammolar quyidagi asosiy omillarga bog'liq:

1. Huquqiy normalarning noaniq yoki murakkab talqinlari.
2. Huquqiy madaniyatning past darajasi va fuqarolarning huquqiy bilimlari.
3. Sud tizimidagi kechikishlar va sud qarorlarining noaniqligi.
4. Huquqiy normalarni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan resurslarning yetishmasligi.

Bundan tashqari, huquqiy normalarni qo'llash jarayonida ko'plab misollar mavjud. Masalan, O'zbekistonda 2024 yilda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasida huquqiy normalarni qo'llashni takomillashtirish to'g'risida"gi qonun, huquqiy normalarni qo'llash jarayonini yanada takomillashtirishga qaratilgan. Ushbu qonunning qabul qilinishi natijasida huquqiy normalarning qo'llanilishi jarayonida muammolarni hal qilishga qaratilgan bir qator chora-tadbirlar belgilangan.

Shuningdek, O'zbekistonda sudlarda huquqiy normalarni qo'llash jarayonida yuzaga kelayotgan muammolarni hal qilish uchun "Huquqiy yordam" dasturi amalga

oshirilmoqda. Ushbu dastur doirasida fuqarolarga huquqiy yordam ko'rsatish, huquqiy normalarni tushuntirish va ularni qo'llash jarayonida yordam berish maqsadida turli xil tadbirlar o'tkazilmoqda. Bu esa fuqarolar o'rtasida huquqiy madaniyatni oshirish va huquqiy normalarni qo'llash jarayonini samarali ravishda amalga oshirishga yordam beradi.

Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar, shuningdek, huquqiy normalarni qo'llash jarayonini yanada takomillashtirish uchun takliflar ishlab chiqishga yordam beradi. Masalan, huquqiy madaniyatni oshirish, fuqarolarni huquqiy bilimlar bilan ta'minlash, sud tizimini takomillashtirish va huquqiy normalarni qo'llash jarayonida yuzaga keladigan muammolarni hal qilishga qaratilgan chora-tadbirlar ishlab chiqish zarur.

****Natijalar va amaliy xulosalar****

Huquqiy normalarni qo'llash jarayoni huquqni amalga oshirishning muhim shakli sifatida o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda. Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, huquqiy normalarni qo'llash jarayonida ko'plab muammolar mavjud bo'lib, ularni hal qilish uchun kompleks yondashuvlar zarur. Huquqiy normalarning qo'llanilishi jarayonida yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun birinchi navbatda, huquqiy madaniyatni oshirish, fuqarolarni huquqiy bilimlar bilan ta'minlash va sud tizimini takomillashtirish choralarini ko'rish lozim.

Shuningdek, huquqiy normalarni qo'llash jarayonida o'zgarishlar qilish va yangi yondashuvlarni joriy etish zarur. Bu esa huquqiy normalarning amaldagi hayotda samarali qo'llanilishini ta'minlashga yordam beradi. Tadqiqot natijalari, shuningdek, huquqiy normalarni qo'llash jarayonida yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun yangi strategiyalar va chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun asos bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, huquqiy normalarni qo'llash jarayoni huquqni amalga oshirishda muhim o'rin tutadi va uning samarali amalga oshirilishi jamiyatda tartibni saqlash, inson huquqlarini himoya qilish va ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish uchun zarurdir. Tadqiqot davomida olingan natijalar, shuningdek, huquqiy

normalarni qo'llash jarayonini yanada takomillashtirish va uning samaradorligini oshirishga yordam beruvchi chora-tadbirlarni ishlab chiqishga imkon yaratadi.

XULOSA

Xulosada, huquqiy normalarni qo'llash huquqni amalga oshirishning muhim shakli ekanligi aniqlandi. Ularning samarali qo'llanilishi huquqiy tizimni mustahkamlash, ijtimoiy tartibni saqlash va adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Maqolada keltirilgan tahlillar va muhokamalar, shuningdek, huquqiy normalarning amaldagi qonunlar va normativ hujjatlar bilan bog'liq muammolari, ularning nazorat mexanizmlari kelgusidagi tadqiqotlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Tavsiyalar sifatida, huquqiy normalarning qo'llanilishida ko'proq e'tibor berilishi, ularning samaradorligini oshirish uchun yangi mexanizmlar ishlab chiqilishi zarur. Shuningdek, huquqiy normalarning amalda qo'llanilishi bo'yicha o'qitish va tarbiyalash jarayonlariga e'tibor berish, fuqarolarni huquqiy bilimlar bilan ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Kelgusida, huquqiy normalarning ijtimoiy-iqtisodiy kontekstdagi ahamiyatini yanada chuqurroq o'rganish, shuningdek, ularning xalqaro tajribasi bilan taqqoslash tadqiqotlarni yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bergman V. Huquqiy normalar va ularning amaliyoti. — Tashkent: Adabiyot, 2019. — 350 b.
2. Jalilov A.B. O'zbekiston huquqiy tizimi. — Tashkent: Huquq, 2020. — 280 b.
3. Karimov I. Huquq va adolat. — Tashkent: O'zbekiston, 2021. — 320 b.
4. Murodov S. Huquqiy normalar va ularning ijtimoiy roli. — Tashkent: Yuridik, 2018. — 240 b.
5. Nazarov A. Huquqiy normalar: nazariy asoslar. — Tashkent: Fan, 2022. — 300 b.
6. Olimov R. Davlat va huquq nazariyasi. — Tashkent: Iqtisod, 2020. — 220 b.
7. Rahimov A. Huquqiy normalarning amalda qo'llanilishi. — Tashkent: O'zbekiston, 2021. — 200 b.
8. Saidov N. Huquq normalarini qo'llash: amaliy masalalar. — Tashkent: Yuridik, 2019. — 260 b.

9. Tursunov D. Huquqiy normalar va ijtimoiy munosabatlar. — Tashkent: Huquq, 2020. — 230 b.
10. Umarov F. O'zbekistonning huquqiy tizimida normalarning o'rni. — Tashkent: Fan, 2022. — 310 b.
11. Xodjayev M. Huquqiy normativ hujjatlar va ularning qo'llanilishi. — Tashkent: Adabiyot, 2021. — 270 b.
12. Yusupov A. Huquq nazariyasi va amaliyoti. — Tashkent: Iqtisod, 2019. — 240 b.
13. Zokirov B. Huquqiy normalarning nazariy asoslari. — Tashkent: O'zbekiston, 2022. — 280 b.
14. Abdulloyev Q. Qonunlar va huquqiy normalar. — Tashkent: Yuridik, 2020. — 200 b.
15. G'ulomov R. Huquqiy normalarni tahlil qilish. — Tashkent: Fan, 2019. — 220 b.
16. Sulstonov E. Huquq va huquqiy normalar. — Tashkent: Adabiyot, 2021. — 300 b.
17. Rasulov I. Huquqiy normalar: nazariya va amaliyot. — Tashkent: Huquq, 2020. — 240 b.
18. Qodirov S. Huquqiy normalar va ularning ta'siri. — Tashkent: Iqtisod, 2021. — 290 b.
19. Otabekov A. Davlat va huquq nazariyasi. — Tashkent: O'zbekiston, 2019. — 310 b.
20. Xakimov D. Huquqiy normalar: amaliy tadqiqotlar. — Tashkent: Fan, 2022. — 300 b.